

Çocuk ve Ergen Madde Tedavi Merkezinde Yatarak Tedavi Gören Ergenlerin Sosyodemografik ve Klinik Değerlendirilmesi

Sociodemographic and Clinical Evaluation of Inpatient Adolescents in Child and Adolescent Substance Treatment Center

© Serdar Karatoprak¹, © Necati Uzun²

¹Elazığ Fethi Sekin Şehir Hastanesi, Çocuk Psikiyatrisi Kliniği, Elazığ, Türkiye

²Necmettin Erbakan Üniversitesi Meram Tıp Fakültesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Konya, Türkiye

Amaç: Madde kötüye kullanımı hem bireyi hem de toplumu etkileyen ciddi bir halk sağlığı sorunu olup madde kullanımına bağlı ölümlerin ve yeti yitiminin giderek arttığı gösterilmiştir. Ergenlik dönemindeki bireylerin yenilik arama davranışlarının daha yüksek olması ve riskli davranışlarda bulunma sıklığının daha fazla olması, ergenleri madde kötüye kullanımı açısından daha riskli hale getirmektedir. Ancak ülkemizde madde kullanımı nedeniyle yatarak tedavi alan ergenlerin sosyodemografik bilgilerine ait veriler sınırlı düzeydedir. Bu çalışmada Çocuk ve Ergen Madde Tedavi Merkezi yataklı servisinde tedavi alan ergenlerin sosyodemografik ve klinik özelliklerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem: Bir bölge ruh sağlığı ve hastalıkları çocuk ve ergen madde tedavi merkezinde Kasım 2017- Ocak 2020 tarihleri arasında madde kullanımı nedeniyle yatarak tedavi gören 54 erkek hastanın kayıtları geriye dönük olarak incelenmiştir. Elde edilen sosyodemografik ve klinik bulgular araştırmacılar tarafından hazırlanan sosyodemografik veri formuna kaydedildi. Normal dağılım gösteren verilerin ortalaması ve standart sapma değerleri verildi. Normal dağılım göstermeyen verilerin ortanca, %25 ve %75 değerleri verildi. Kategorik veriler % ve n ile tanımlandı.

Bulgular: Olguların yaş ortanca değeri 17 (%25=16,4; %75=17,4) yıl, madde kullanımına başlama yaş ortanca değeri ise 14 (%25=13; %75=15) yıl olarak tespit edildi. Olguların %77,8'inde birden fazla madde kullanımı olduğu, en sık kullanılan maddelerin sırasıyla esrar (%77,8), ekstazi (%50), uçucu madde (%31,5) olduğu belirlendi. Olguların %80'inde en az bir komorbid psikiyatrik bozukluğun olduğu bulundu. Ayrıca olguların %48,1'inde (n=26) suçla karışma, %16,7'sinde (n=9) ise cezaevi öyküsü olduğu tespit edildi.

Sonuç: Ergenler, içinde buldukları dönemin gelişimsel özellikleri nedeniyle madde kötüye kullanımına daha yatkın olup maddelerin olumsuz etkilerinden daha fazla zarar görmektedirler. Bu nedenle çalışmamızdan elde edilen verilerin madde kullanımını önleme ve tedavi protokollerinin belirlenmesinde faydalı olacağını düşünmekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Ergen, madde, bağımlılık, sosyodemografik

Objectives: Substance abuse is a serious public health problem affecting both individual and community. Drug use-related deaths and disability have been shown to increase steadily. Due to the high novelty-seeking behavior and frequency of engaging in risky behavior, adolescents are more risky in terms of substance abuse. However, in our country, the data on the sociodemographic characteristics of adolescents receiving treatment due to substance abuse are limited. In this study, it was aimed to investigate the sociodemographic and clinical characteristics of adolescents who received treatment in the Child and Adolescent Substance Treatment Unit inpatient service.

Materials and Methods: The records of 54 male patients who received treatment between November-2017 and January-2020 in a Regional Mental Health Hospital Child and Adolescent Substance Treatment Inpatient Center were evaluated retrospectively. The sociodemographic and clinical findings were recorded in the sociodemographic data form prepared by the researchers. Mean and standard deviation values of the normally distributed data, and the median, 25%-75% values of the data that were non-normally distributed were given. Categorical data were defined with % and n.

Results: The median age of the patients was 17 (25%=16.4; 75%=17.4) years, and the median age of onset of substance use was 14 (25%=13; 75%=15) years. It was determined that 77.8% of the cases used more than one substance, and the most frequently used substances were cannabis (77.8%), ecstasy (50%), volatile substance (31.5%), respectively. It was found that 80% of cases had at least one comorbid psychiatric disorder. In addition, it was determined that 48.1% (n=26) of the cases had a delinquency-history and 16.7% (n=9) had a prison-history.

Conclusion: Adolescents are more prone to substance abuse due to the developmental characteristics of the period which they are in and they are more likely to suffer from the negative effects of substances. Therefore, we think that the data obtained from our study will be useful in determining substance abuse prevention and treatment protocols.

Keywords: Adolescent, substance, abuse, sociodemographic

Yazışma Adresi/Address for Correspondence: Dr. Serdar Karatoprak, Elazığ Fethi Sekin Şehir Hastanesi, Çocuk Psikiyatrisi Kliniği, Elazığ, Türkiye

Tel.: +90 506 261 35 17 E-posta: sdrkrtrprk@hotmail.com ORCID: orcid.org/0000-0001-6319-8948

Geliş Tarihi/Received: 12.03.2020 Kabul Tarihi/Accepted: 14.06.2020

©Telif Hakkı 2020 Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatrisi Derneği / Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, Galenos Yayınevi tarafından yayınlanmıştır.

Giriş

Madde kötüye kullanımı hem bireyi hem de toplumu etkileyen önemli bir halk sağlığı sorunudur.¹ Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi'nin (UNODC) 2019 yılına ait raporunda, uyuşturucu kullanımına bağlı ölümlerin ve yeti yitimine göre düzenlenmiş yaşam yılı kaybının son otuz yılda yaklaşık olarak ikiye katlandığı belirtilmektedir.² Aynı raporda, 2017 yılında dünya nüfusunun geçmiş bir yıl içinde en az bir kez madde kullanan birey oranının %5,5 olduğu ifade edilmektedir.² Global Hastalık Yükü Çalışması'na göre de, 2017 yılında madde kötüye kullanımı nedeniyle 585.000 ölüm ve 42 milyon yıllık "sağlıklı" hayatın kaybedildiği tahmin edilmektedir.³ Bu sonuçlar madde kullanımını önlemeye yönelik olarak uygulanan tüm ulusal ve uluslararası politikalara rağmen madde kullanımının yaygın olarak devam ettiğini göstermektedir. Bu durum ergenler için de geçerli olup madde kötüye kullanımı ergenler açısından da önemli bir sağlık sorunu olmaktadır.¹

Ergenlik dönemi yetişkinliğe geçiş sürecinde önemli bir dönüm noktasıdır.² Bu hassas ve kırılabilir dönemde, fiziksel gelişim ve beyindeki değişimlerle birlikte önemli psikolojik, bilişsel ve emosyonel gelişmeler de olmaktadır.² Yapılan araştırmalarda ergenlik dönemindeki bireylerin davranışlarını yönlendirme yeteneklerinin yeterince gelişmediği, yenilik arama davranışlarının yüksek olduğu ve riskli davranışlarda bulunma sıklığının daha fazla olduğu gösterilmiştir.^{4,5} Bu psikolojik ve davranışsal gelişim süreci, madde kullanım bozukluğu açısından ergenlerde önemli bir duyarlılığa neden olmakta ve ergenlik dönemini madde kullanımına başlanması için riskli bir dönem haline getirmektedir.² Tüm dünyada 2017 yılında, 15-16 yaşlarındaki 12,6 milyon öğrencinin geçmiş yıl içinde herhangi bir uyuşturucu madde kullanmış olduğu ve bu kişilerin 11,3 milyonunun esrar kullanıcısı olduğu tahmin edilmektedir.² Maddenin bir kez kullanılması bağımlılık olarak değerlendirilmemekle birlikte Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan çalışmalarda bir kez bile esrar kullanmış olanlar arasında esrar bağımlılığı geliştirme riskinin %9 olduğu belirtilmiştir.⁶ Ek olarak, 15 yaşından önce madde kullanan gençlerin madde bağımlılığı açısından yüksek risk altında olduğu da gösterilmiştir.⁷

Toplum örneklemelerinde yapılan çalışmalarda, ülkemizde ergenlerde en az bir kez madde kullanım sıklığının %3-10 arasında olduğu ve madde kullanımının erkeklerde daha fazla olduğu bulunmuştur.^{8,9} Ayrıca ergenlik döneminin, erkek cinsiyetin, eğitimi yarım bırakmanın, okul başarısının, yaşanılan yerin, eşlik eden psikiyatrik bozukluk varlığının madde kullanım bozukluğu açısından önemli risk faktörleri olduğu tespit edilmiştir.¹⁰ Alan yazında toplum örneklemesinde yapılmış çok sayıda çalışma olmasına rağmen klinik örneklemelerde yapılmış çalışma sayısı kısıtlıdır.^{1,4,11} Klinik örneklemelerde yapılan çalışmalarda madde kullanımının erkeklerde daha fazla olduğu, psikiyatrik komorbiditenin sık olduğu, en sık kullanılan maddelerin esrar, ekstazi ve uçucu maddeler olduğu tespit edilmiştir.^{1,4}

Madde kullanım bozukluğunun tedavi ve rehabilitasyon süreci meşakkatli ve maliyetli bir süreçtir. Bu hastaların klinik özelliklerinin, tanı ve tedavi süreci ile ilgili özelliklerin bilinmesi tedavi stratejilerini belirlemek açısından oldukça önemlidir. Ancak alan yazında yatarak tedavi gören ergenlerle ilgili veriler kısıtlı düzeydedir. Bu çalışmada da madde kullanım bozukluğu nedeniyle yatarak tedavi gören ergenlerin bireysel, ailesel ve çevresel özelliklerinin, klinik özelliklerinin, tanı ve tedavi süreci ile ilgili özelliklerin incelenmesi ve elde edilen verilerin literatür gözden geçirilerek tartışılması amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem

Bu çalışmaya, Kasım 2017- Ocak 2020 tarihleri arasında Elazığ Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hastanesi Çocuk ve Ergen Madde Tedavi Merkezi'nde (ÇEMATEM) yatarak tedavi gören 11-18 yaş aralığındaki, dosya bilgileri tam olan 54 erkek hasta dahil edilmiştir. Hastaların dosyaları geriye dönük olarak incelenmiştir. Dosyalardan elde edilen veriler araştırmacılar tarafından hazırlanan sosyodemografik veri formuna kaydedilmiştir. Sosyodemografik veri formu; olgunun yaşı, yaşadığı yer, eğitim durumu, aile yapısı, aile geliri, anne-baba eğitim düzeyi, ailede psikiyatrik bozukluk varlığı, kullandığı madde türleri, tedaviye başlama ve sonlanma şekilleri, tedavi süresi, tedavi sırasında kullanılan farmakolojik ajanlar ile ilgili sorulardan oluşmaktadır. Ailelerin sosyoekonomik düzeyleri brüt asgari ücrete göre belirlenmiş olup brüt asgari ücret altındaki gelir seviyesi düşük, brüt asgari ücret ile brüt asgari ücretin iki katı arasında geliri olanlar orta, brüt asgari ücretin iki katından fazla geliri olanlar yüksek olarak tanımlanmıştır. Olguların tanıları Amerikan Psikiyatri Birliği Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı, Beşinci Baskısı'na (DSM-5) dayalı klinik görüşme ile tespit edilmiştir.¹² Çalışmanın yürütülmesi için Fırat Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 2020/04-04 sayılı etik kurul kararı alınmıştır.

İstatistiksel Analiz

İstatistiksel analiz için SPSS 22.0 paket programı kullanılmıştır. Sürekli değişkenler için Shapiro-Wilk normallik analizi yapıldı. Yaş, başlama yaşı ve yatış süresinin normal dağılım göstermediği tespit edildi. Normal dağılım göstermeyen veriler için ortanca ve %25-%75 değerleri verildi. Hastalık tanısı gibi kategorik değişkenler % ve n ile tanımlandı.

Bulgular

ÇEMATEM'de yatarak tedavi gören 54 erkek hastanın yaşları 11 ile 18 arasında olup yaş ortanca değeri 17 (%25=16,4; %75=17,4) yıldır. Hastaların 37'sinin (%68,5) şehir merkezinde, 14'ünün (%25,9) ilçede, üçünün (%5,6) köy/kasabada yaşadığı tespit edilmiştir. Olguların eğitim düzeyi incelendiğinde 10 (%18,5) hastanın eğitimine devam ettiği, 44 (%81,5) hastanın ise eğitimini yarıda bırakmış olduğu tespit edilmiştir. Olguların okul dönemi özellikleri incelendiğinde yüksek oranda devamsızlık yapma, disiplin cezası alma ve sınıf tekrarı olduğu bulunmuştur. Ayrıca olguların %48,1'inde (n=26) suçta karışma, %16,7'sinde (n=9) ise cezaevi öyküsü olduğu görülmektedir. Hastalara ait demografik özellikler Tablo 1'de verilmiştir.

Hastaların ailesel özellikleri değerlendirildiğinde 39 (%72,2) hastanın çekirdek aile yapısında, 15 (%27,8) hastanın dağılım aile yapısında olduğu ve annelerin %87'sinin (n=47), babaların ise %75,9'unun (n=41) eğitim düzeyinin ortaokul ve altı düzeyinde olduğu bulunmuştur. Elli bireyin ailelerinin (%92) sosyoekonomik düzeylerinin düşük ve orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Olguların 19'unun (%35) ailesinde başka bireylerde madde kullanım öyküsü olduğu tespit edilmiştir. Ailelere ait demografik özellikler Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Yatarak tedavi alan olguların sosyodemografik özellikleri

		n	%
Eğitime devam durumu (n=54)	Eğitime devam ediyor	10	18,5
	İlkokul terk	5	9,3
	Ortaokul terk	15	27,8
	Lise terk	24	44,4
Yaşadığı yer (n=54)	Köy/kasaba	3	5,6
	İlçe	14	25,9
	Şehir merkezi	37	68,5
Okulda devamsızlık yapma (n=44)	Yok	3	6,8
	Var	41	93,2
Okulda disiplin cezası alma (n=43)	Yok	19	44,2
	Var	24	55,8
Sınıf tekrarı yapma (n=42)	Yok	21	50
	Var	21	50
Suça karışma öyküsü (n=52)	Yok	26	50
	Var	26	50
Cezaevi öyküsü (n=52)	Yok	43	82,7
	Var	9	17,3
Madde kullanım sıklığı (n=54)	Ayda birkaç kez	1	1,9
	Haftada 1-2 kez	11	20,4
	Haftada 3-4 kez	14	25,9
	Her gün	28	51,9

Tablo 2. Yatarak tedavi alan olguların ailelerinin sosyodemografik özellikleri

		n	%
Ebeveyn medeni durumu (n=54)	Evli	39	72,2
	Boşanmış	11	20,4
	Vefat etmiş	4	7,4
Sosyoekonomik düzey (n=54)	Alt	35	64,8
	Orta	15	27,8
	Yüksek	4	7,4
Aile yapısı (n=54)	Çekirdek	35	64,8
	Geniş	4	7,4
	Dağılım	15	27,8
Anne çalışma durumu (n=54)	Çalışıyor	7	13
	Çalışmıyor	47	87
Baba çalışma durumu (n=54)	Çalışıyor	43	79,6
	Çalışmıyor	11	20,4
Annede psikiyatrik hastalık (n=54)	Yok	49	90,7
	Var	5	9,3
Babada psikiyatrik hastalık (n=54)	Yok	45	83,3
	Var	9	16,7
Ailede madde kullanım öyküsü (n=54)	Yok	35	64,8
	Var	19	35,2

En sık kullanılan madde türlerinin sırasıyla esrar (%77,8), ekstazi (%50), uçucu madde (%31,5) ve eroin (%16,7) olduğu belirlenmiştir. Olguların %77,8'inde birden fazla madde kullanımı olduğu saptanmıştır (Tablo 3). En sık kullanım şeklinin oral ve inhalasyon yoluyla olduğu, 2 (%3,8) olguda intravenöz kullanım olduğu görülmüştür. Ayrıca olguların tamamının sigara kullandığı, %53,7'sinin ise alkol kullandığı belirlenmiştir. Olguların büyük çoğunluğu (%92,5) madde ile arkadaş çevresinde tanıştığını ifade etmiştir.

Olguların madde kullanımına ilk başlama yaşları ortanca değeri 14 yıl (%25=13; %75=15), tedaviye başvurma yaşı ortanca değeri ise 17 (%25=16,4; %75=17,4) yıl olarak saptanmıştır. Tedaviye başlama sebepleri incelendiğinde; %48,1'inin (n=26) kendi isteği, %46,3'ünün (n=25) aile isteği, %5,6'sının (n=3) yasal veya başka sebeplerle yatışının olduğu görülmektedir. Olguların 34'ünde tek yatış, 20'sinde ise birden fazla yatış olduğu görülmektedir. Yatış süresi 1-54 gün arası değişmekte olup ortalama yatış süresi ortanca değeri 20,5 (%25=9; %75=41) gündür. Yatış sürecince olguların 19'unda (%35,2) tek farmakolojik ajanın kullanıldığı, 35'inde (%64,8) ise çoklu farmakolojik ajanın kullanıldığı, en sık kullanılan ilaç grubunun ise antipsikotik (n=53) ve antidepresan (n=20) ajanlar olduğu saptanmıştır (Tablo 4). Taburculuk durumları incelendiğinde de 35 (%64,8) olgunun kendi ve/veya ailesinin isteği ile tedaviyi yarıda bırakarak taburcu olduğu; 19 (%35,2) olgunun salah ile taburcu olduğu saptanmıştır.

Tablo 3. Yatarak tedavi alan olguların kullandıkları maddeler

Kullanılan maddeler	n	%
Esrar	42	77,8
Ekstazi	27	50
Uçucu madde	17	31,5
Eroin	13	24,1
Sentetik kannabinoid	9	16,7
Pregabalin	7	13
Benzodiazepin	6	11,1
Çoklu madde kullanımı	42	77,8

Tablo 4. Madde kullanım bozukluğu nedeniyle yatarak tedavi alan olgularda kullanılan farmakolojik ajanlar

Farmakolojik ajanlar	n	%
Antipsikotik	19	35,2
Antipsikotik +Benzodiazepin	5	9,3
Antipsikotik + Benzodiazepin + Stimülan	3	5,6
Antipsikotik +Antidepresan	16	29,6
Antipsikotik + Antidepresan + Duygudurum düzenleyici	2	3,7
Antipsikotik + Antidepresan + Stimülan	1	1,9
Antipsikotik + Duygudurum düzenleyici	2	3,7
Antipsikotik +Suboksan	4	7,4
Antipsikotik + Suboksan + Duygudurum düzenleyici	1	1,9
Antidepresan + Suboksan	1	1,9

Madde kullanım bozukluğu tanısı olan olguların %80'ine en az bir psikiyatrik bozukluğun daha eşlik ettiği tespit edildi. En sık eşlik eden psikiyatrik bozukluklar sırasıyla davranım bozukluğu (DB), majör depresif bozukluk (MDB), ve dikkat eksikliği/hiperaktivite bozukluğu (DEHB) olarak bulunmuştur. Eşlik eden psikiyatrik bozukluklar ile ilgili veriler Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tartışma

Bu çalışmada, bir bölge ruh sağlığı hastanesi ÇEMATEM biriminde madde kullanımı nedeniyle yatarak tedavi gören olguların sosyodemografik ve klinik verileri incelenmiştir. Elde edilen veriler neticesinde olguların yarısının her gün madde kullandığı, en sık kullanılan maddenin esrar olduğu, %80'inde madde kullanım bozukluğuna eşlik eden bir psikiyatrik bozukluğun olduğu ve olguların yaklaşık yarısının suçla karıştığı tespit edildi. Bu çalışma, ülkemizde bu alanda yatarak tedavi gören ergen yaş grubunda yapılmış kısıtlı sayıdaki araştırmalardan birisidir.

UNODC, 2017 yılında 15-16 yaşlarındaki 12,6 milyon gencin herhangi bir maddeyi kullanmış olduğunu ve 11,3 milyon gencin esrar kullandığını raporlamıştır.² Merikangas ve ark.¹³ madde kullanım bozukluğunun yaşam boyu prevalansını %11,4 olarak tespit etmiştir. Ülkemizde yapılan çalışmalarda da ergenlerde en az bir kez madde kullanım sıklığının %2,5-10 arasında değiştiği görülmektedir.^{8,9} Madde kullanımına başlama yaşı da ortalama 13-14 yaşlarında olup tedaviye başvuru ise ortalama 16 yaşlarında olmaktadır.¹⁴ Pumariega ve ark.¹⁵ yaptıkları çalışmada, İstanbul'da lise öğrencilerinde yaşam boyu en az bir kez sigara kullanım sıklığını %45,5, alkol kullanım sıklığını %32,5, esrar kullanım sıklığını %3,3, diğer maddelerin kullanım sıklığını %9,2 olarak tespit etmişlerdir. Yüncü ve ark.¹¹ madde kullanım bozukluğu olan ergenlerde, en sık kullanılan maddelerin sırasıyla sigara (%94,4), esrar (%75,2), uçucu maddeler (%53,8), ekstazi (%43,6) ve alkol (%43,2) olduğunu göstermiştir. Madde kullanım bozukluğu nedeniyle yatarak tedavi gören ergenlerin incelendiği bir diğer araştırmada en sık kullanılan maddelerin sırasıyla esrar (%61,9), ekstazi (%61,9) ve uçucu madde (%55,4) olduğu, madde kullanımına başlama yaşının da ortalama 13,1 yıl olduğu bulunmuştur.⁴ Literatür verilerine benzer şekilde çalışmamızda da en sık kullanılan maddelerin sırasıyla esrar, ekstazi, uçucu maddeler olduğu, madde kullanımına başlama yaşının 14 yıl olduğu ve madde kullanım bozukluğu olanlarda sigara ve alkol kullanımının da yaygın olduğu bulunmuştur.

Tablo 5. Madde kullanım bozukluğu olan olguların komorbid psikiyatrik tanıları

Psikiyatrik tanılar	n	%
Davranım bozukluğu	25	46,3
Depresyon	22	40,7
DEHB	14	25,9
Psikotik bozukluk	2	3,8
Hafif düzeyde mental retardasyon	1	1,9
Komorbid tanı varlığı	43	79,6

DEHB: Dikkat eksikliği/hiperaktivite bozukluğu

Çalışmamızda dikkat çekici bir diğer sonuç ise olguların %13'ünde pregabalin kullanımının olmasıdır. Pregabalin, GABA analogu olup epilepsi ve nöropatik ağrı tedavisi için kullanılmakta ve reçete edilme oranları giderek artmaktadır.¹⁶ Pregabalin kötüye kullanımı ile ilgili ilk çalışma 2010 yılında yayınlanmış olup Avrupa Birliği tarafından keyif verici maddeler listesine eklenmiştir.^{17,18} İngiltere'de yapılan çalışmada 16-59 yaş arasında pregabalin kötüye kullanım sıklığı %0,5 olarak tespit edilmiştir.¹⁹ Çalışmamızda pregabalin kötüye kullanım sıklığının yüksek olmasının örneklem grubunun madde kullanımı için tedaviye başvuran ergenlerden oluşması, ergenlerin yeni maddeleri deneme riskinin yetişkinlerden daha fazla olması ve pregabalinin reçete edilme sıklığının giderek artması nedeniyle olduğu düşünülmektedir.

Ergenlerdeki bir diğer önemli sorun da çoklu madde kullanımımızdır. Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığını İzleme Merkezi çoklu madde kullanımının Avrupa'daki gençler arasında giderek yaygınlaşan bir fenomen olduğunu bildirmektedir.²⁰ Maddelerin toksik etkilerine karşı daha duyarlı olan ergenlerde çoklu madde kullanımı sağlık açısından daha büyük bir risk oluşturmakta ve madde kullanım sıklığının da daha fazla olmasına neden olmaktadır.²¹ Araştırmamızda elde ettiğimiz sonuca yakın bir şekilde, madde kullanımı nedeniyle tedavi alan ergenlerde çoklu madde kullanım sıklığını Yüncü ve ark.¹¹ %86,9, Bilaç ve ark.⁴ ise %81,3 olarak tespit etmişlerdir. Ayrıca çalışmamıza katılan olguların yarısının her gün madde kullanması çoklu madde kullanımının, madde kullanım sıklığını artırdığı bulgusunu destekler niteliktedir.

Akademik başarı ve madde kullanımı arasındaki ilişki henüz tam olarak belirlenememiştir. Yapılan bazı çalışmalarda madde kullanımı ile akademik başarısızlık ve okulu bırakma arasında ilişki olduğu gösterilmiştir.^{22,23} Ancak Briere ve ark.²⁴ yaptıkları çalışmada madde kullanımının okulu bırakma ve davranış sorunları üzerinde prediktif etkisinin olduğu ancak akademik başarı üzerinde etkisi olmadığını bulmuşlardır. Ülkemizde Bilaç ve ark.⁴ tarafından yapılan araştırmada da çalışmamıza benzer şekilde madde kullanımı olan ergenlerin %80'inin okulu bıraktığı tespit edilmiştir. Ergenin okulu bırakması, aile tarafından kontrolü zorlaştırarak ergenin madde kullanılan ortamlara girmesini daha da kolaylaştırıyor olabilir.²⁵ Diğer taraftan madde kullanımı, akademik başarısızlığa ve devamsızlığa neden olarak okulu bırakmaya sebep oluyor olabilir.

Madde kullanımı ile sosyoekonomik düzey arasındaki ilişki de net olarak aydınlatılamamıştır. Pumariega ve ark.¹⁵ gelir düzeyi ile alkol kullanımı arasında ilişki tespit etmişken madde kullanımı ile gelir düzeyi arasında herhangi bir ilişki bulamamıştır. Peltzer ve ark.²⁶ ise düşük gelir ile madde kullanımı arasında önemli ilişki olduğunu ifade etmiştir. Çalışmamızdaki olguların %90'ının alt ve orta düzey sosyoekonomik seviyeye sahip olması madde kullanımı ile düşük gelir düzeyi arasında ilişki olabileceğini akla getirmektedir.

Aile eğitim düzeyi ve ailede madde kullanan başka bireylerin olması ergenlerde madde kötüye kullanımı ile ilişkili diğer önemli risk faktörlerindedir. Yapılan araştırmalarda aile eğitim düzeyinin düşük olması ve ailede madde ya da alkol kötüye

kullanımının olmasının ergenlerde madde kötüye kullanım riskini artırdığını göstermiştir.^{27,28} Bu çalışmada da olguların %35'inin ailesinde başka bireylerde madde kullanımı olduğu ve ebeveynlerin eğitim düzeyinin büyük oranda ortaokul ve altı olduğu belirlendi.

Madde kullanımı ve suç davranışı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda ikisi arasında çift yönlü bir ilişkinin olabileceği belirtilmektedir.²⁹ Madde kullanımının suça yönelime neden olduğu teorisine göre kişinin kullanılan maddenin etkisi ile birlikte madde temin edebilmek için suç işlediği belirtilmektedir.³⁰ Suçun madde kullanımına neden olduğu teorisine göre ise suç işleyen kişilerin buldukları ortamda madde kullanımının yaygın olması nedeniyle kişinin madde kullandığı belirtilmektedir.²⁹ Yapılan bir meta-analiz çalışmasında madde kullanımı olan kişilerde suça karışma riskinin madde kullanmayanlara göre 3-4 kat daha fazla olduğu tespit edilmiştir.³¹ Mutlu ve Sarıkaya²⁵ madde kullanımı için tedavi alan yetişkinlerle yaptıkları çalışmada olguların %27'sinin cezaevi öyküsü olduğunu göstermişlerdir. Çalışmamızda, madde kullanan ergenlerin %50'sinin suça karıştığı, %17'sinin de cezaevi öyküsü olduğu bulunmuş olup sonuçlar madde kullanımı ile suç davranışı arasındaki ilişkiyi destekler niteliktedir. Çalışmamızda cezaevi öyküsünün düşük olması metodolojik farklılıklar nedeni ile açıklanabilir. Yetişkinlerde cezaevi öyküsünün daha fazla olması madde nedeniyle suça karışmanın yaşla birlikte artıyor olabileceğinin bir göstergesi olabilir.

Psikiyatrik bozukluklar ile madde kullanımı arasında iki yönlü bir ilişki olabileceği ifade edilmektedir.³² Yapılan çalışmalar, ergenlik döneminde madde kullanımının yaşamın ilerleyen dönemlerinde psikiyatrik bozukluklar ve çoklu madde kullanımı için öngörücü olduğunu göstermiştir.^{33,34} Diğer taraftan DB, DEHB, MDB ve anksiyete bozukluğunun da madde kullanımını öngördüğü tespit edilmiştir.^{35,36} Yapılan çalışmalarda madde kullanımı nedeniyle tedavi alan ergenlerin %55-88'inde en az bir komorbid psikiyatrik bozukluk olduğu, en sık eşlik eden bozuklukların DB, DEHB ve MDB olduğu belirlenmiştir.³⁶ Çalışmamızda literatür verileri ile uyumlu olarak olguların %80'inde en az bir komorbid psikiyatrik bozukluk olduğu bulunmuştur. Yine ülkemizde madde kullanımı için tedavi alan ergenlerde yapılan çalışmada, çalışmamıza benzer şekilde en sık eşlik eden psikiyatrik tanılar sırasıyla DB, MDB ve DEHB olarak tespit edilmiştir.⁴ Madde kullanım bozukluğu olan ergenlerde, diğer psikiyatrik bozuklukların sık eşlik etmesi madde kullanımı ve psikiyatrik bozukluklar arasında ilişki olduğunu göstermektedir.

Madde bağımlılığının tedavisi zorlu bir süreç olup tedavideki en önemli etkenlerin başında kişinin tedavi olma motivasyonu gelmektedir. Olgularımızın tedavi için başvurma şekli incelendiğinde yaklaşık yarısının kendi isteği ile başvurduğu, yarısının ise ailesinin isteği ile tedaviye başvurduğu görülmektedir. Tedaviyi yarıda bırakma oranlarına bakıldığında da %65'inin tedaviyi yarıda bırakarak taburcu olduğu tespit edilmiştir. Ülkemizde erişkinlerde yatış terk oranları çalışmamıza benzer şekilde %60 ve %74 olarak bulunmuştur.^{25,37}

Bu durum, madde bağımlılığı tedavisinin zor bir süreç olduğunu ve kişinin motivasyonunun devamını sağlamanın tedavide önemli bir aşama olduğunu göstermektedir. Ayrıca olguların büyük çoğunluğunda komorbid psikiyatrik bozuklukların olması da tedaviyi yarıda bırakmada etken olmuş olabilir.

Çalışmanın Kısıtlılıkları

Çalışmamız, ülkemizde bu alanda yapılmış kısıtlı sayıda araştırılardan biri olmasına rağmen bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. İlk olarak çalışmamız kesitsel bir araştırma olup veriler hasta kayıtlarının geriye dönük incelenmesi ile elde edilmiştir. Kontrol grubunun olmaması, örneklem sayısının az olması ve elde edilen sonuçlarla madde kullanımı arasındaki neden-sonuç ilişkisinin açık bir biçimde kurulamamış olması çalışmamızın diğer kısıtlılıklarını oluşturmaktadır. Tüm kısıtlılıklara rağmen, çalışmamızın alan yazında madde kullanımı nedeniyle yatarak tedavi alan ergenlerle yapılmış kısıtlı sayıda çalışmalardan biri olması nedeniyle önem arz etmektedir.

Sonuç

Madde kötüye kullanımı önemli bir halk sağlığı sorunu olup ergenler de madde kullanımı açısından riskli bir grubu oluşturmaktadır. Çalışmamız madde kullanımı olan ergenlerde, çoklu madde kullanımının ve madde kullanım sıklığının yüksek olduğunu, yüksek oranda psikiyatrik bozuklukların eşlik ettiğini göstermiştir. Çalışmada tespit edilen sosyodemografik ve klinik özelliklerin, madde kullanımını önleme ve tedavi stratejilerinin belirlenmesine katkı sağlayacağını düşünmekteyiz. Ancak, ergenlerde madde kullanım bozukluğu ile ilişkili risk faktörlerinin belirlenmesi ve tedavi stratejilerinin geliştirilmesi için geniş örneklemli prospektif çalışmalara ihtiyaç vardır.

Etik

Etik Kurul Onayı: Çalışmanın yürütülmesi için Fırat Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 2020/04-04 sayılı etik kurul kararı alınmıştır.

Hasta Onayı: Retrospektif dosya taraması yapılmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Editörler kurulu dışında olan kişiler tarafından değerlendirilmiştir.

Yazarlık Katkıları

Konsept: S.K., N.U., Dizayn: S.K., N.U., Veri Toplama veya İşleme: S.K., N.U., Analiz veya Yorumlama: S.K., Literatür Arama: S.K., N.U., Yazan: S.K.

Çıkar Çatışması: Yazarlar tarafından çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar tarafından finansal destek almadıkları bildirilmiştir.

Kaynaklar

1. Çiftçi Demirci A, Erdoğan A, Yalçın Ö, Yıldızhan E, Koyuncu Z, Eseroğlu T, Önder A, Evren C. Sociodemographic characteristics

- and drug abuse patterns of adolescents admitted for substance use disorder treatment in Istanbul. *Am J Drug Alcohol Abuse*. 2015;41:212-219.
2. United Nations Office on Drugs and Crime. World drug report 2019. United Nations Publications.
 3. Global Burden of Disease 2017 Disease and Injury Incidence and Prevalence Collaborators. "Global, regional, and national incidence, prevalence, and years lived with disability for 354 diseases and injuries for 195 countries and territories, 1990-2017: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2017". *The Lancet*. 2018;392:1789-1858.
 4. Bilaç Ö, Kavurma C, Önder A, Doğan Y, Uzunoglu G, Ozan E. Bir bölge ruh sağlığı hastanesi çocuk ve ergen yataklı servisinde madde kullanımı nedeniyle yatarak tedavi gören gençlerin klinik ve sosyodemografik özellikleri. *Klinik Psikiyatri*. 2019;22:463-471.
 5. Oktan V. Ergenlerde kendine zarar verme davranışının risk alma davranışı ve benlik saygısı açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*. 2014;39:183-191.
 6. Lopez-Quintero C, Perez de los Cobos J, Hasin DS, Okuda M, Wang S, Grant BF, Blanco C. Probability and predictors of transition from first use to dependence on nicotine, alcohol, cannabis, and cocaine: results of the National Epidemiologic Survey on Alcohol and Related Conditions (NESARC). *Drug Alcohol Depend*. 2011;115:120-130.
 7. Pumariega AJ, Kilgus MD, Rodriguez L. Adolescence. In: Ruiz P. (Eds.) *Lewinsohn's Textbook on Addictions*. Philadelphia, PA: Lippincott Williams & Williams; 2005;1021-1037.
 8. Uzun S, Kelleci M. Lise öğrencilerinde madde bağımlılığı: Madde bağımlılığında korunma konusundaki öz yeterlikleri ve ilişkili faktörler. *Dusunen Adam Dergisi*. 2018;31:356-363.
 9. Avcı D, Selçuk KT, Doğan S. Çıraklık Eğitimine Devam Eden Ergenlerde Madde Kullanım Sıklığı, Öfke Düzeyi-Öfke İfade Tarzı ve Bağımlılık Şiddeti İlişkisi. *Journal of Psychiatric Nursing*. 2017;8:1-8.
 10. Öztürk YE, Kırhoğlu M, Kıracı R. Alkol ve madde bağımlılığında risk faktörleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*. 2015;18:97-118.
 11. Yüncü Z, Aydın C, Coşkunol H, Altıntoprak E, Bayram AT. Çocuk ve Ergenlere Yönelik Bir Bağımlılık Merkezine İki yıl Süresince Başvuran Olguların Sosyodemografik Değerlendirilmesi. *Bağımlılık Derg*. 2006;1:31-37.
 12. Amerikan Psikiyatri Birliği. *Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El kitabı (DSM-V)* (Çev. Köroğlu E). Hekimler Yayın Birliği. Ankara; 2014.
 13. Merikangas KR, He JP, Burstein M, Swanson SA, Avenevoli S, Cui L, Benjet C, Georgiades K, Swendsen J. Lifetime prevalence of mental disorders in US adolescents: results from the National Comorbidity Survey Replication-Adolescent Supplement (NCS-A). *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*. 2010;49:980-989.
 14. Yüncü Z, Saatçioğlu H, Aydın C, Özbaran NB, Altıntoprak E, Köse S. Bir şehir efsanesi: Madde kullanmaya başlama yaşı düşüyor mu? *Literatür Sempozyum*. 2014;1:43-50.
 15. Pumariega AJ, Burakgazi H, Unlu A, Prajapati P, Dalkilic A. Substance abuse: risk factors for Turkish youth. *Klinik Psikofarmakol Bülteni*. 2014;24:5-14.
 16. Schjerning O, Rosenzweig M, Pottegård A, Damkier P, Nielsen J. Abuse potential of pregabalin. *CNS drugs*. 2016;30:9-25.
 17. Schwan S, Sundstrom A, Stjernberg E, Hallberg E, Hallberg P. A signal for an abuse liability for pregabalin-results from the Swedish spontaneous adverse drug reaction reporting system. *Eur J Clin Pharmacol*. 2010;66:947-953.
 18. Evoy KE, Morrison MD, Saklad SR. Abuse and misuse of pregabalin and gabapentin. *Drugs*. 2017;77:403-426.
 19. Kapil V, Green JL, Le Lait MC, Wood DM, Dargan PI. Misuse of the gamma-aminobutyric acid analogues baclofen, gabapentin and pregabalin in the UK. *Br J Clin Pharmacol*. 2014;78:190-191.
 20. EMCDDA. Selected issue, polydrug use: Patterns and responses. Lisbon: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. 2009.
 21. Kokkevi A, Kanavou E, Richardson C, Fotiou A, Papadopoulou S, Monshouwer K, Matias J, Olszewski D. Polydrug use by European adolescents in the context of other problem behaviours. *Nordisk Alkohol Nark*. 2014;31:323-342.
 22. Bachman JG, O'Malley PM, Schulenberg JE, Johnston LD, Freedman-Doan P, Messersmith EE. The Education-Drug Use Connection: How Successes and Failures in School Relate to Adolescent Smoking, Drinking, Drug Use, and Delinquency. *Psychology Press East Sussex*. 2007:435.
 23. Townsend L, Flisher AJ, King G. A systematic review of the relationship between high school dropout and substance use. *Clin Child Fam Psychol Rev*. 2007;10:295-317.
 24. Briere FN, Fallu JS, Morizot J, Janosz M. Adolescent illicit drug use and subsequent academic and psychosocial adjustment: an examination of socially-mediated pathways. *Drug Alcohol Depend*. 2014;135:45-51.
 25. Mutlu EA, Sarıkaya ÖÖ. Bir AMATEM kliniğinde tedavi gören hastaların sosyodemografik verilerinin incelenmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*. 2019;22:276-285.
 26. Peltzer K. Prevalence and correlates of substance use among school children in six african countries. *Int J Psychol*. 2009;44:378-386.
 27. Andrabi N, Khoddam R, Leventhal AM. Socioeconomic disparities in adolescent substance use: Role of enjoyable alternative substance-free activities. *Soc Sci Med*. 2017;176:175-182.
 28. Bailey JA, Hill KG, Guttmannova K, Epstein M, Abbott RD, Steeger CM, Skinner ML. Associations between parental and grandparental marijuana use and child substance use norms in a prospective, three-generation study. *J Adolesc Health*. 2016;59:262-268.
 29. Altuner D, Engin N, Gürer C, Akyay İ, Akgül A. Madde kullanımı ve suç ilişkisi: kesitsel bir araştırma. *Tıp Araştırmaları Dergisi*. 2009;7:87-94.
 30. Goldstein PJ. The drugs/violence nexus: A tripartite conceptual framework. *J Drug Issues*. 1985;15:493-506.
 31. Bennett T, Holloway K, Farrington D. The statistical association between drug misuse and crime: a meta-analysis. *Aggress Violent Behav*. 2008;13:107-118.
 32. Park S, Kim Y. Prevalence, correlates, and associated psychological problems of substance use in Korean adolescents. *BMC public health*. 2015;16:79.
 33. Kandel DB, Johnson JG, Bird HR, Canino G, Goodman SH, Lahey BB, Regier DA, Schwab-Stone M. Psychiatric disorders associated with substance use among children and adolescents: findings from the Methods for the Epidemiology of Child and Adolescent Mental Disorders (MECA) Study. *J Abnorm Child Psychol*. 1997;25:121-132.
 34. Salom CL, Betts KS, Williams GM, Najman JM, Alati R. Predictors of comorbid polysubstance use and mental health disorders in young adults a latent class analysis. *Addiction*. 2015;111:156-164.
 35. Gau SS, Chong MY, Yang P, Yen CF, Liang KY, Cheng AT. Psychiatric and psychosocial predictors of substance use disorders among adolescents: longitudinal study. *Br J Psychiatry*. 2007;190:42-48.
 36. Gattamorta KA, Mena MP, Ainsley JB, Santisteban DA. The comorbidity of psychiatric and substance use disorders among Hispanic adolescents. *J Dual Diagn*. 2017;13:254-263.
 37. Karaağaç H, Usta ZE, Usta A, Yarmalı MG, Gödekmerdan A. Kayseri Eğitim ve Araştırma Hastanesi AMATEM Kliniğinde Yatarak Tedavi Gören Hastaların Sosyo-demografik Özelliklerinin Retrospektif Analizi. *Dusunen Adam Dergisi*. 2017;3:251-257.